

G » " " o r u Ő u

Tek Kanunu" Hakkında Odamız

«TEK» kanunu tasarısı, Türkiye Büyük Millet Meclisi özel Komisyonu'nda incelenmeye başlanmıştır. «TEK» kanun tasarısı özel komisyonu, üniversitelerin, kanunla ilgili teşekküllerin ve bu meyanda Odamız'ın da tasan hakkında görüşlerini bildirmelerini istemiştir.

Sayın üyelerimizi de bu hususta aydınlatmak gayesi ile komisyona sunulan «Odamız görüşü» nün tam metnini aşağıda veriyoruz :

ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASININ TÜRKİYE ENERJİ KURUMU MEVZUUNDA GÖRÜŞÜ:

GEREKÇE:

Yurdumuzda elektrik işlerinin daha iyi yönetilebilmesi, uzun yıllardır üzerinde durulan bir konudur.

Elektrik alanında yapılan büyük yatırımlar gözönünde tutulursa daha üstün bir seviyeye erişmek beklenebilirdi. Yapılan yatırımların gereği gibi verimli olmadıklarının nedenleri iki bölümde toplanabilir:

"S^ — Dış nedenler (Genel düzensizlik)

— İç nedenler (Özellikle elektrik işleri ile ilgili aksaklıklar)

Birinci bölümde, kısa sürede değişmez, belirli ve dengeli bir ekonomik tutum olmadığı hallerde bütün iş alanlarında ve toplum hayatının her kolunda duyulan etkiler toplanabilir. Nitekim memleketimizde, ithalât güçlüklen, iç ve dış para darlıkları, uzun ve kısa süreli programlamaların yokluğu etkilerini yalnız elektrik işlerinde değil, fakat toplumun bütün hayatında göstermiştir. Ekonomik ve sosyal istikrar olması, her türlü çabanın amacına ulaşması için şarttır. Bugün için memleketin içinde bulunduğu plânlı kalkınmanın ana hedefi de budur. Eğer toplum hayatında ekonomik ve sosyal düzen genel olarak sağlanmıyorsa, teşkilâtta yapılacak değişiklikler ne olursa olsun işlerin gereği gibi yürümeyeceği bellidir.

Burada daha çok, özellikle elektrik işlerinin içinde bulunageldiği düzensizliğin nedenlerinin toplanabileceği ikinci bölüm üzerinde durulacaktır. Bunları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1.1. Yurdumuzda, pek çok farklı yapıları kat hepsi elektrik işi ile uğraşan müesseseler vardır. Bu müesseselerin kuruluş kanunlarında sorumluluk sınırları kesin olarak belirtilmemiştir. Bundan dolayı gereği gibi iş bölümü ve işbirliği sağlanamamaktadır.

1.2. Elektriklemenin büyük yükü devletin sırtındadır. Devlet bütçesinden ayrılan büyük pa-

ralarla tesisler kurulduğu gibi bazı iktisadî devlet teşekkülleri de elektrik işleri ile görevlendirilmiştir. Ancak bütün bu merkezî müesseselerin arasında yeteri kadar işbirliği ve bağdaşma olmadığı ilgililerce bilinir. Bu durumda, devletin iki idaresi hattâ bazen aynı Bakanlığın iki dairesi arasında görüş ayrılıkları çıktığı ve çoğu zaman idarecilerin şahsî tutumlarının bile bunda önemli olduğu bir gerçektir.

Bugün için Devlet Plânlama Teşkilâtı da muhtelif müesseseler arasındaki koordinasyon ve işbirliği temin edebilecek imkânlarla sahip değildir.

1.3. Etüt, tesis ve işletme devrelerinde birbirinden ayrı, birbirine uygun düşmeyecek faaliyetler, çoğu zaman hemen hepsi de devlet tarafından finanse edilerek ayrı müesseseler tarafından yapılmaktadır. Bu da, toplam olarak işlerde bir uygunluk olmaması ile sonuçlanmaktadır.

2.1. Meskûn yerlerin elektrikle ilgili sorumluluğu belediyelere verilmiştir. Büyük şehirlerde elektrik, genel olarak hava-gazı, otobüs ve hattâ su idareleri ile birleştirilmiştir. Bu belediyeler, otobüs ve diğer tesisleri rantabl işletmek yolunu tutmayıp elektriğin kârı ile diğerlerinin zararlarını kapatmaktadır. Bu, bir yandan elektrik fiyatlarının artmasına ve dolayısıyla sanayiinin pahalı elektrik temin etmesine sebep olurken, daha önemlisi belediyenin elektrikten kazandığını elektriğe yatırmak imkânını ortadan kaldırmaktadır. Bugün, İstanbul, Ankara, İzmir ve diğer büyük şehirlerimizin hepsinde şehir için elektrik dağıtım şebekesi artan ihtiyacı beslemekten, bu sebeple, âciz duruma düşmüştür.

Özellikle sanayileşmenin önemli yer tuttuğu bu gibi şehirlerde böylece yeni kurulacak sanayiinin enerji talebini karşılamak imkânsız hale gelmiştir. Bir belediyenin, konuyu sadece kendi açısından görerek bu gibi işletmelerin birinin kârından diğerinin zararını karşılaması sonunda mera-

leketin sanayileşmesini köstekleyici bir durum yaratmaktadır.

2.2.a. Bundan başka belediyeler, kendilerine elektrik temin eden müesseselere borçlarını ödememekte, bu şekilde bu müesseselerin malî bünyelerini sarsarak bir çıkmaza sokmakta, elektrik abonelerinden tahsil ettikleri bütün parayı, diğer hizmetlerde kullanmak suretiyle elektrik tesislerinin inkişafını baltalamaktadırlar. Küçük şehir ve kasabalarda belediyelerin imkânları, elektrik tesislerinin gerektireceği yatırımı bizzat finanse edemeyecek ve kurulan tesisleri teknik yeterlikte işletemeyecek kadar sınırlıdır. Gerçekte bir finansman müessesesi olan İller Bankası bu bakımdan teknik yatırım yapabilmek için teşkilatlanmak zorunda kalmıştır. İller Bankasının bu kadar yaygın olan bir işle sınırlı imkânları ile başa çıkmağa çalışması, belediyelere başarılı bir yardım sağlanamaması bir yana, Bankayı müşkül durumlara sokmaktadır.

2.2.b. İller Bankası, yalnız tesislerin kuruluşu ânında yardım etmekte olup bu küçük tesislerin işletmeye açılması ile sorumluları daha da çok artmaktadır. Belediyeler ufak imkânları ile güvenebilecek yeterlikte işletme teknisyeni istihdam edemediklerinden büyük yatırımlarla kurulan tesisler pek kısa sürede harap ve kullanılmaz duruma düşmektedir.

2.2.C. Önce kendi küçük santralleri ile beslenen şehir ve kasabalar sonra ana şebekenin gelişmesi ile bölge santrallerinden beslenmek imkânını kazanmaktadırlar. Ancak bu halde, küçük santralin makinelerini başka ihtiyaç merkezlerine naklederek faydalanmak mümkün olamamaktadır; zira bunlar belediyelerin mülkiyeti altında bulunduğundan satmak, devretmek ancak belediye memlislerinin görüşüne bağlı kalmaktadır. Bu da dondurulmuş, faydalanılmayan yatırımları doğurmakta olup dış para bakımından sıkıntı çeken memleketimiz için küçümsenmeyecek bir gerçektir.

2.2.d. Muhtelif belediyelere ait ufak santrallerin tek bir tip olması ve aynı cins yedek parçaya ihtiyaç göstermeleri malzeme ve makine mübadelesi bakımından arzu edilen şekildedir. Ancak, değil iki komşu belediyede, aynı santral içerisinde dahi pek çok farklı tipte makine işletilmektedir. Toplu ve bir elden temin edilecek makineler yerine her belediyenin kendi gücü ile tesisleri geliştirmeye çalışması ayrıca santralleri bir bütün manzarası arz etmekten uzaklaştırmış ve yama üstüne yama vurulmuş bir hale getirmiştir.

3. Büyük şehirlerdeki, Belediye Santralleri çoğu zaman, enterkonnekte sistem ile paralel çalışmamakta, enerji üretiminde yalnız belediyelerin menfaatleri düşünülmekte, memleketin bütününe şâmil uygun ve ekonomik bir yük tevzi programının tatbikine imkân bulunmamakta, beledi-

yeler kömür parası vermemek kaygusuyla sistemin diğer tesislerini tehlikeye sokabilecek tutumlarında ısrar etmektedirler.

4. Geri kalmış bölgelerin kalkınmasını hızlandırmakta istihsale yardımcı tesislerin (yol, enerji, eğitim tesisleri v.s.) oynadığı önemli rol, hâlen her müessese işleri kendi yönünden ele aldığından ihmâl edilmektedir.

Sonuç olarak, yukarıda önemlileri sıralanan aksaklıkları gidermek, aynı işin farklı kademelerde tekrar ele alınarak emek ve para ziyanını önlemek, dağılık zayıf idareler yerine merkezî güçlü bir idare kurmak için yeniden teşkilatlanmak lâzımdır. Bu da, dağılık, küçük imkânlı müesseseleri birleştirip sorumluluğu yaygın, imkânları bol bir tek müessese kurmakla olur.

Aşağıdaki prensipler bu görüşün ışığı altında düzenlenmiştir.

PRENSİPLER:

1. Memleket elektrikleştirilmesinin sorumluluğu :

Memleketimizin bütün olarak elektrikleştirilmesinin sorumluluğu bir kurum'a verilmelidir. Elektrikle ilgili her türlü incelemenin yapılması, enerji üretimi, nakli ve dağıtılması için gerekli tesislerin kurulması, işletilmesi ve enerjinin satışı kurumun sorumluluğu altında olmalıdır.

2. Kurumun özellikleri :

— Âmme karakterini haiz olmalı ve âmme vazifesi görmelidir,

— İdarî ve malî bakımlardan hükümet mu rakabesi altında bağımsız ve kendine yeter olmalıdır,

— Hükmi şahsiyeti haiz olup, hususî hukuk hükümlerine tâbi olmalıdır.

3. Kurumun yetkileri ve vazifeleri :

a) Esas hükümler:

— Elektrik enerjisinin üretimi, nakli, dağıtım ve satışı ile ilgili incelemeleri yapmak,

— En ekonomik ve memleket şartlarına en uygun elektrik enerjisi üretim, nakil ve dağıtım tesislerini kurmak veya kurdurmak,

— idaresi altında olan tesisleri rantalbeder şekilde işletmek,

— Sorumluluğu altındaki tesislerin muntazam bakımlarını yapmak ve ihtiyaçlara göre geliştirilmesini sağlamak,

— Müstehlike doğrudan doğruya veya vasıtalı olarak elektrik enerjisi satışı yapmak,

— Elektrik enerjisinin ihraç veya ithalini yapmak,

— Elektrik enerjisi ile ilgili istatistikleri tutmak,

— Hükümet tarafından sorulan elektrik ile ilgili konularda incelemeler yapıp hükümete raporlar vermek,

b) Talf hükümler:

— Araştırma tesisleri kurmak ve çalışmalarını ile ilgili araştırmaları yapmak,

— Kurumun çalışmaları ile ilgili yardımcı ve sosyal tesisleri kurmak,

— ithalâtçı sıfatıyla elektrik makine, alât ve malzemesinin ithalini yapabilmek,

— Teknik personel ihtiyacını karşılamak üzere yurt içinde veya dışında öğrenci okutabilmek ve mütehassıslar yetiştirebilmek.

4. Kurumun malları ve malî yeteri:

— Devletin, iktisadî devlet teşekküllerinin ve belediyelerin hüküm ve tasarrufu altında bulunan, elektrik enerjisi üretmek, nakletmek, dağıtmak ve vatandaşa satmak gayesiyle kurulmuş olan bütün santraller, enerji nakil hatları, dağıtım şebekeleriyle bunlara müteferri tesisler, bunlara ait gayrimenkuller, haklar ve vecibeler Kuruma devredilmelidir,

— Elektrik enerjisi ile ilgili etüt ve araştırma yapan devlet müesseseleriyle bunlara ait gayrimenkuller, haklar ve vecibeler Kuruma devredilmelidir.

— Yukarıda sayılan tesisler devredildikten sonra, Kurumun kendi kendine malî bakımdan yeteri olmasını sağlamak ve idame ettirmek için başlangıçta hazine yardımı yapılmalıdır,

— Kurumun kendi imkânlarına göre hazırlayacağı iş ve yatırım programları haricinde veya malî gücünün üstünde bir elektrik işinin yapılması hükümetçe talep edildiği takdirde bu iş, ancak karşılığı hükümetçe temin edilmek suretiyle Kuruma yaptırılabilir,

— Kurum, hükümetin kefaleti altında kısa ve uzun vadeli iç ve dış istikrazlarda bulunabilir.

5. Kurumun yönetilmesi:

— Kurum, iktisadî devlet teşekküllerinin tâbi olacağı kanunlara tâbi olmalı, ancak mevcut 3460 sayılı kanun, geçmiş yıllardaki tatbikatına zarar itibare alınarak iktisadî devlet teşekküllerinin politik tesirlerden kurtarılıp ekonomik ve ticarî

usullerle tedvirini sağlayacak şekilde getirilmelidir,

— Kurum, hareket serbestisi olan ancak ana meselelerde merkeze bağlı bölge idareleri kurmalıdır.

6. Enerji satışı ile ilgili esaslar :

— Kurum, kendi malî yeterliğini temin etmeli ve üreteceği enerjiyi memleketin umumî iktisadî siyasetine uygun, sağlam ve ticarî prensiplerle çalışarak müstehlike mümkün olan en ucuz fiatla satmak üzere tarifeler hazırlamalıdır. Bu tarifeler, bilcümle tesis ve idare masrafları hesaba katılmak ve ayrıca Kurumun yatırım programlarını takviye etmek maksadiyle asgarî % 10 bir gelir de derpiş edilmek suretiyle, Sanayi Bakanlığıınca tespit edilecek esaslar dahilinde hazırlanarak mer'iyete konulabilmelidir.

Ancak, Bakanlar Kurulu, muayyen muntakaların veya istihsal sektörlerinin geliştirilmesi ve hizmet maksadiyle ziraî, sosyal veya ekonomik zaruretlere dolayısıyla tesbit edilen tarifelerin dâhilinde bir tarife ile enerji satılmasına karar verebilir. Bu takdirde, tahassül edecek yıllık farklar, Hazinece derhal Kuruma ödenmeli ve müteakip yıl devlet bütçesine vâziedilecek tahsisatla karşılanmalıdır.

7. Verginin üniformluluğunun temin için şu esas önemle ele alınmalıdır:

Kurulacak olan Kurumun her türlü muamelesi, gümrük, istihsal, bina, trafik ve benzeri vergi ve resimlerden muaf tutularak, umumî olarak bütün memleketi şâmil olmak üzere istihlâk edilen enerji üzerine vâziedilecek yeknesak bir vergi ile bugünkü dağınık vergiler umumileştirilmeli ve hafifletilmelidir.

8. 3460 sayılı kanunun 43. maddesinde sayılı suçları işleyen Kurum ve müesseseleri memur ve müstahdemleri hakkında aynı madde hükümleri tatbik edilmesi ve irtikâp ve rüşvet suçlarını işleyenler Türk Ceza Kanunundaki devlet memurlarına müteallik cezalara çarptırılmalıdır.

Kurumun âmme hizmetine tahsis edilen malları (nakdî ile üçüncü şahıslardan alacağı ve ortaklık halinde bulunduğu müesseselerin malları hariç) haciz ve istihlâk olunmamalı. Kurum malı devlet malı addolunup, tesisleri koruma ile tavzif edilecek personel, bir suç işlenmesi halinde, hâdiseye zabıtaca el konuluncaya kadar zabıta vazifesi ifâ edebilmelidir.

9. Aşağıda sayılan idare, teşekkül ve müesseselerin bilcümle elektrik santralleri, enerji nakil

ve dağıtım şebekeleri, inceleme, araştırma ve satış tesisleri ve bunlara müteferri aksam, binalar ve sosyal tesisler, mevcut matluplar, menkul ve gayrimenkuller, taahhüt ve borçlar, hak, menfaat ve vecibelerle Kuruma intikal etmelidir.

— Belediyeler ait işletmelerin yalnız elektrik ile ilgili kısımları,

— Elektrik işleri Etüt İdaresi Genel Direktörlüğü,

— Etibank'ın enerji ile uğraşan şube ve müdürlükleri ile Elektrik İşletmeleri Müessesesi (Etibank'ın maden ve izabe müessesesi ve teşebbüslerine ait enerji tesisleri hariç),

— İller Bankası'nın elektrik enerjisi ile ilgili kısımları,

— DSI'nin elektrikle ilgili bilcümle etüt, tesis ve işletme ile iştigal eden Daire ve Müdürlükleri ile inşa edilmiş ve edilmekte olan bütün hidroelektrik santraller ve bunların inşa ettiği ve etmekte olduğu tesisler.

Bu devirler sonunda Kurum'un ekonomik olarak yeter olması ve faaliyetine devam edebilmesi için devletçe gerekli yardımlar yapılmalı ve daha kuruluş ânında borçlu ve işlemez duruma düşmemesi için her tedbir alınmalıdır.

ARAMIZDA:

(I. sayfanın devamı)

Proje ücretlerinin artırılması konusunda yine dört Odanın talepleri Nafia Vekâleti Yüksek Fen Heyetine, Yapı ve imar işleri Reisliği'nin müsbet mütalaasıyla arz edilmiştir, yakından takip edilmektedir.

Temin edilen şartların diğer İdarelere teşmili için de müracaatlar yapılmıştır. Malûm, bizde mü-

hendisliği alâkadar eden her şey önce Nafiada hallolur.

Memur meslekdaşlarımız için düşündüğümüz ve giriştiğimiz teşebbüslerden de gelecek sayıları, mızda bahsedeceğiz.

Saygılarımızla,
YÖNETİM KURULU

Süper

Transformatör - fîödresör

Her cins manyetik cihazlar - Galvano-plasti Röddresörleri - Ayarlı Transforma-törler - Asansör D. C. Frenleri

**Walter Brandt GmbH ve Simpson Electric Co.
Türkiye Mümessillikleri**

Pışalimanı C. 69 • Üsküdar

Tel. : 360806